

МИХАЙЛО СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ, ЯКИМ Я ЙОГО НЕ ЗНАВ**Євген Баран**

*Карпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
e-mail: evgen.baran@pnu.edu.ua*

Михайло Стрельбицький (1949-2018) – чоловік дивний і химерний. Літературознавець, критик, поет, викладач української літератури. Вперше про нього я краєм вуха чув влітку 1978, коли поступав в Одеський університет, планував на українську філологію, подав документи на історичний (там черга була менша), в результаті не пройшов за конкурсом і рік пропрацював у рідному колгоспі «Прогрес». Отож, в Одесі абітурієнти чи вже й студенти хвалили двох молодих викладачів літератури Панченка і Стрельбицького. Обидвох я пізнав уже наприкінці 90-х.

Зі Стрельбицьким ми познайомилися напевне через Івана Іова і Петра Сороку. Деталей не пригадую. Одначе, вже з 2001 або 2002 ми періодично листувалися до 2010 року. Усіх листів не знайшов. В лютому 2007 разом зі Степаном Процюком нас запросив у Вінницю Віктор Мельник, де ми мали зустріч в обласній бібліотеці, тоді чи Тімірязєва. На цю зустріч прийшов Михайло Стрельбицький зі своїм студент з технічного університету Дмитром Штофелем. У Вінниці Стрельбицький жив і працював з 1980 року. Ми навіть знимкувалися, можливо, у Дмитра ця знімка збереглася.

У Стрельбицького, який в технічному університеті ще вів літстудію «Імпульс» (?), було там троє улюбленців – Оксана Барбак, Сергій Білохатнюк, Дмитро Штофель. Пан Михайло допоміг їм видати перші збірки й написав до них передмови. Я рецензував ці збірочки, а потім навіть написав компліментарний матеріал про «вінницький феномен». Феномен не відбувся, і всі молоді неофіти пропали. Тобто, вони десь є і живуть, але з літератури випали попри підтримку учителя. Казав Антон Морговський, що в літературі замало одного таланту, потрібний характер.

Книжки свої Михайло Стрельбицький присилав регулярно. Я не зовсім сприймав його поетичні візії. Критиком Стрельбицький був перфектним, ще 1985 року, ставши лауреатом премії імені Олександра Білецького, яку присуджували за кращу критичну книжку року (до слова, Володимир Панченко став лауреатом цієї премії 1998, а я 1999 року). Найкраща з його поетичних книжок «Під небом Коновалюка» (2001-

2010, у 3-х кн.), в якій Михайло Стрельбицький подав свої поетичні враження від картин художника Федора Коновалюка (1897-1984).

Листів Стрельбицького до мене знайшлося поки що аж 7. Період листування 2002-2003 роки. Є листи без дат, вони, напевне, пізніших років, 2005-2007. Говоримо про літературу, про Василя Фащенка (1929-1999), його вчителя, якого я опосередковано знав, бо Фащенко був членом спеціалізованої вченої ради в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України й був на моєму захисті восени 1994 року. Я навіть написав короткі враження про Фащенка, які Стрельбицький опублікував в одеській газеті «Думська площа», здається.

Словом, Михайло Стрельбицький був чоловіком літературоцентричним аж до фанатизму. Звичайно, талановитим і химерним. Помер він якимось тихо, залишивши Вінницю, поховали його у рідному селі Майдан-Вербецький Летичівського району на Хмельниччині. Тож подаємо публікацію листів Михайла Стрельбицького до критика і літературознавця Євгена Барана.

Ключові слова: М. Стрельбицький, листування, Є. Баран, розвиток сучасного українського літпроцесу.

1.

Моє шанування, Євгене Михайловичу!

Ая: не мав від Вас відповіді на лист №3, надсилаю книжку для Вас. Фащенка, то... нате! – «Відкопана книга»...

Може, знадобиться до рубрики «Прощаючи вік ХХ»?.. А чи в іншу яку газету?.. На ювілей 60-ліття УПА зважаючи...

А можливо, й видавця якого, там, в Івано-Франківську, знаєте, який би... снів перспективою видати «Відкопану...»? Все може ж бути?.. Я би в тім разі працюю продовжив – розширив та поглибив...

Отаке Вам завдаю, а й не знаю: чи не хворієте, бува? Або що. Бо ж все-таки невідповідь Ваша на листа так затяглася, що й П. Сороці не снилось...

Про В. Фащенка: чи не напишете про нього якщо не сторінку-другу, то бодай абзац-другий? На кшталт, як ото про Л. Новиченка. Мені б і фрагмент з Вашого спецкурсу згодився. Річ у тім, що взявся я в одеській «Думській площі» вести щомісячну «євросторінку» під назвою «Кафедра Фащенка»...

З вітанням – М. Стрельбицький
5 жовтня 2002 рік

P.S. О, ще таке: якщо дасте електронну адресу, на яку б можна (?) «Відкопану книгу...» Вам надіслати, то відгукніться з тою адресою на таку вінницьку: kivc@vstu.vinnica.ua, Багдасар'яну – для Стрельбицького.

P.P.S Хочу вірити, що в Івано-Франківську вшанування 60-ліття не завершиться 14.10... І нарешті: понадіявся на «Довідник НСПУ», але... чи не застаріла адреса в нім? Десь-бо запорпавсь той конверт давній з Вашою зворотньою...

2.

Ранку доброго, пане Євгене!

То оце ж я все оце'о збирав. А ще й мріяв долучити одну найтяжчу, наймаруднішу, найгіркішу мою віршарську брошуренцію завбільшки майже з «Небо Коновалюкове», яку підготував, але яка ніяк поки не бачить світа. Ну, та дасть Бог, побачить – надішлю.

«Анкета» наша з Вами, певне, могла б бути просторішою – вочевидь, сплехував щодо запитань. Та й питання №2 я формулював в один бік, Ви формулювали в дещо інший. Себто я у дієслові «поєднуєте» мав на увазі, про Фащенка лекція була лабораторією для авторства, авторство, критика – «збором нектару» для студят. То, може, й повернемось до цих моментів вже у Вашім досвіді десь за рік? (у 2004-у – 75-ліття В. В.).

Статейка моя «Фундатор практичного літературознавства» в газеті вийшла, щоправда, обсцентною, а – бувши виголошеною на меморіальній конференції 2000 р.! – не увійшла до збірки «Матеріалів»... Ревно ставляться до мене чільні філфаківські «правонаступники В. Ф.».

Вкладаю ксерокопію листа В. В. до мене, писаного за 5 місяців до його смерті. Уявіть собі: знаючи діагноз (рак легенів), переживши інсульт, професор, який уже ледве виходить на 3-й поверх, турбується проблемами студентського до нього ставлення, компліментарно перебільшує значення мого скромного допису про нього в багатотиражці ОДУ. Можливо, для Вашого спецкурсу про критику і критиків 70-80-х і такий лист стане бодай дрібкою – як тепер кажуть – «родзинкою»? Якись інші матеріали про «літ. крит. школу В. Ф.», «одеську школу к-ки» спецкурсанти за певного бажання могли б знайти і на сторінках «ЛУ» (зокрема, В. Брюховецький писав, інтерв'ю брав), либонь, років середини та 2-ї половини 70-х.

А є хоч трохи «ідеалізму» у філфаківців Прикарпатського? Бо я тут, серед «квазітехнярів» Вінниці «не раз сльозами омочу» недалекоглядний відхід з одного все-таки не найгірших філфаків...

«Армія Пресвятої Покрови» у «Перевалі» (дякуючи Вам!) надихає мене... спробувати продовжити думати у тім напрямці. В ... я, певне, ще не зовсім лепсько пояснив. А думаю, що, по-перше, спробую продовжити, «виповнити» частину власне воєнну, з тим – подати на матеріалі споминів про моральну війну УПівців у ГУЛАГ. Отже, якщо би Вам трапили до рук якісь яскраві тексти мемуарні, наприклад, з місцевої преси – будь ласка, надсилайте. А можливо, Ваші студенти записують щось подібне для «фольклорної практики»? Не повірите, але навіть мої першокурсники, викопуючи т. зв. компілярну творчу роботу під девізом

«Пам'ять родини – пам'ять України», дещо цікавого понаписують, бува. Щоправда, не про УПА...

Та й отак-о! «Гальчевського» вкладамо аж 3 шт. Мо', справді надається якому Вашому підшефному, наприклад, для курсової? Я, в ОДУ будучи, любив подібні «дрібні» теми для курсових: одному – стиль, іншому – жанр, ще комусь – сюжет, композицію, героя... й – на! маєш «круглий стіл курсовиків».

Доброго Вам здоров'я, незлого літа!

З вітанням — М. Стрельбицький
25 червня 2003 рік

3.

Моє шанування, Євгене Михайловичу!

Хотів, було, дочекатись свого 2-го (!) тому «Неба Коновалюкового», щоб уже разом надіслати, та – ба! – бариться том, а «Місячник» катастрофічне таке: роздаровується, розхапується, випрошується: і що ото «господском языке»!

У м. Хмельницькому 10 жовтня Вас не було. На жаль. Зате я, нарешті, таки доїхав – у «школі» моїй мої «вроки» тут замінивши. Було дещо провінційно, та й, окрім, власне, конфіденційного засідання, я нічого не бачив – майнув у свій Личаківський район тієї ж Хмельницької області, а все-таки якісь Іовські імпульси, здається, мене досягли. Й аж навіть... у згадуванні 2-м томику «Коновалюкіани» встигли дешицу зазначитись...

З вітанням – М. Стрельбицький
8 листопада 2003 рік

4.

Моє шанування, Євгене Михайловичу!

Винуватий: десь-бо хтось украв у мене той слічний реферат...

І писав я оце'о...

З пам'яти, прізвище дис-ки й формулювання теми у журналі «Науковий світ» уточнивши...

Втім, дисертантку можна й втішити: мовляв, який все ж пам'ятний реферат сочинила!

Зауважень-запитань зацікавлених у мене під час прочитання було немало. Та вже з ним!

Про стилістичні огріхи не згадую, хоча, як на мене, їх дешица там мається. Особливо – у російськомовній анотації. Зокрема «філософія «сучка», либонь, московське вухо різатиме...

А поза тим – праця глибока. З чим вітаю вас та й аспірантку.

Славною Новоріччя, щасливого Нового Року!

З повагою – М. Стрельбицький
15 грудня [без вказівки року]

5.

Доброго ранку, здоров'ячка, Євгене Михайловичу!

Дякую, з цікавістю, а й не без остраху, «глянувся» в люстерко Вашого відгуку.

Два-три абзаци по-баранівськи охопні, зичливі. Хоч бери та й надихайсь тутка мені й надалі ту «московщизну» дожити?..

Щоправда, геть незвично мені самому на себе позитив редакціям пропонувати. Та й авторитету в тих редакціях превеликого не маю. Хіба що у газеті «Вінниччина» шанс буде. Однак перед тим, як нести, чи не уточнити б унизу першої сторінки, що все таки той нескромний автор ... «твердить, що свою книгу він написав російською, а не валуєвською мовою?» Тобто так, як воно й у «Місячнику». Ге ж?

Звісно, добре би Вам і собі (зі свого, як кажуть, боку) відгука якійсь редакції запропонувати.

Стосовно понять «Валуєвський культурний простір», «Валуєвська Зона», то я тут маю на увазі, власне, Україну – історичну Малоросію. Кажу про те скрізь і тому, либонь, не завжди точно, не завжди вповні. У публіцистичних статтях порівнюю із Зоною Чорнобильською та простором, напалмом випаленим.

Взагалі «Місячнику» я уявляв ліпшої долі. Просив, приміром, «Просвіту» – особисто полковника П. М. Мовчана! – про перевидання... Ще когось – про передрук окремих віршів... А от Ю. Цекова («Науковий світ») не просив. Тим часом саме Цеков у № 1/2004 «Місячника» й «ви-святив». Щоправда, утявши одеську адресацію вірша про Катерину II та доліпивши епіграфом до іншого вірша слова Л. Толстого...

Вкладаю до конверта дещо з нових «московськомовних» своїх ляментів.

З вітанням – М. Стрельбицький
31 грудня [без вказівки року]

6.

Моє шанування, Євгене Михайловичу!

Справді цікаві кадри куєте. Так кувати!

А цей... обшійбок Д. Штофель... хоч прислав Вам той наш «Імпульс» зо фрагментами вибраними Вашої статті?

Ставши аспірантом (каф. медичного апаратобудування), пан Дмитрик дещо відбивається від рук...

Та й експлуатує його «шеф» по-енгельгардівськи, ая!

З вітанням – М. Стрельбицький
без дати

До листа додано посилання на сайт університетських новин: <http://www.impuls.vstu.vinnica.ua>

7.

Моє шанування, Євгене Михайловичу!

Ая: спішу встигнути з листом, заки хвиля відпусткова нас не накрила. А й чого спішу? Тільки того й задля того, щоби Ключекову версію нібито недостатнього дбання В. В. Фащенко про «одеську школу» спробувати у Вас похитнути. Григорій Дмитрович бачив тоте здебільшу збоку: як не з Фрунзівки, то з Кіровограду. Окрім того, сам п. Ключек, вочевидь, натура більше діяльна й «пробивна», отож судить за своїми мірками прагматичними.

Яко навчитель Фащенко був незрівнянно гречний, терпеливий. Самопосвята – таким словом з лексику Олжича (!), певне, можна те навчительство означити. «Прав пелюшки наших опусів, курсових, дипломних» – десь, либонь, свого часу ця моя фраза й на шпальти пройшла. Забезпечити виучеників квартирами в Одесі (!)? Так, у тім він не був особливо ... Ото тільки й «гріха». А ми (принаймні більшість) за гріх те не мали. Хоча якісь дрібні «бунти» (літературознавчі) були, либонь, і в мене, і в Панченка, та й у Б. Дерев'янка (судячи з його «Дневников»). Хоча у Дерев'янка, дещо старшого од нас, то була радше «втома дружби», пізніше – деякі ідейні розходження...

До чого веду? Ви, звісно, вже здогадались. За принципом «Хто про що, а він про Наливайка», знову правитиму, доправлятимось якогось матеріалу бодай від Ваших спецкурсників про В. В. – критика для рубрики «Кафедра Фащенко».

Хоча... Коли у новім «Кур'єрі Кривбасу» читав ваші гіркі зізнання, що й франківські філфаківці не читають, серце кров'ю обливалося. Невже? Невже – всі? Поголовно? Франківські-і-і?

В. В. (бачте!) колись нам на практичних та гурткових заняттях влаштував години, сказати б, лабораторного читання: розкрийте Кобзар на стор. ... Прочитайте... Як зрозуміли? Що побачили?.. Так, а тепер зверніть увагу на слово (порівняння чи рядок) – прочитайте ще раз...

Невже – гай-гай! – ?

Переходячи на персону Стрельбицького-викладача, то тут довелося би багато сліз пролити... Згаявши 11 років на «тв. роботі», не написавши Нудьгу №2*, опинившись в політехнічному... на яку таку свою «школу» я об'єктивно можу претендувати? Є нині трійко (!) цікавих студійців, але що з них буде? Чи не заважаю я їм зосередитись на справах потрібніших, власне, професійних?..

Невже в «Місячнику» я знову провалив – не довів до пугтя, не вигранував концепцію Валуєвської Зони – В. Культпросторову? Здається, на жаль, майже так. А ставив же на меті так довести, настільки вияскравити, щоб надалі – от хоч би й яка-небудь – «Просвіта» (наприклад) могла номінації запроваджувати: триумфатор ВКП, експлуататор ВКП, па-

разитувальник ВКП... Й навіть – мо? – «сталкер ВКП» (отак для нас із Вами!)

Щасного літа, тепла космічного й душевного!

М. Стрельбицький

*сиріч – докторську

Р. С. Дякую за ксерокопію та О. Гордона. Шкода лишень, що у ксерокопії покреслили ото початок рецензії на О. Гордона: початок інтригує!

MYKHAILO STRELBYTSKYI, AS I DID NOT KNOW HIM

Yevhen Baran

*Vasyl Stefanyk Carpathian National University;
76000, m. Ivano-Frankivsk, str. Shevchenko, 57;
e-mail: evgen.baran@pnu.edu.ua*

Mykhailo Strelbytskyi (1949-2018) – is a strange and whimsical man. Literary critic, critic, poet, teacher of Ukrainian literature. For the first time, I heard about him by the edge of my ear in the summer of 1978, when I entered Odessa University, planned for Ukrainian philology, submitted documents for historical studies (there was a shorter queue), as a result, I did not pass the competition and worked for a year in my native collective farm «Progress». So, in Odesa, applicants or even students praised two young teachers of literature, Panchenko and Strelbytskyi. I recognized both of them already at the end of the 90s.

We probably met Strelbytskyi through Ivan Iov and Peter Soroka. I don't remember the details. However, since 2001 or 2002, we corresponded periodically until 2010. I did not find all the letters. In February 2007, together with Stepan Protsyuk, we were invited to Vinnytsia by Viktor Melnyk, where we had a meeting in the regional library, then Timiryazev. Mykhailo Strelbytskyi came to this meeting with his technical university student Dmytro Shtofel. Strelbytskyi lived and worked in Vinnytsia since 1980. We even took a picture, maybe Dmytro kept this picture.

Strelbytskyi, who still ran the «Impuls» (?) summer studio at the technical university, had three favorites – Oksana Barbak, Serhiy Bilokhatniuk, Dmytro Shtofel. Mr. Mykhailo helped them publish the first collections and wrote prefaces to them. I reviewed these collections and then even wrote a complimentary material about the «Vinnytsia phenomenon». The phenomenon did not occur, and all the young neophytes disappeared. That is, they are somewhere and live, but they fell out of literature despite the teacher's support. Anton Morgovskyi said that one talent is not enough in literature, character is needed.

Mykhailo Strelbytskyi sent his books regularly. I didn't quite accept his poetic visions. Strelbytskyi was a critic, as early as 1985, becoming a laureate of the Oleksandr Biletskyi Prize, which was awarded for the best critical book of the year (by the way, Volodymyr Panchenko became a laureate of this prize in 1998, and I in 1999). The best of his poetry books «Under the Sky Konovalyuk» (2001-2010, in 3 books), in which Mykhailo Strelbytskyi presented his poetic impressions of the paintings of the artist Fedir Konovalyuk (1897-1984).

So far, as many as 7 letters from Strelbytskyi have been found to me. Correspondence period 2002-2003. There are letters without dates, they are probably from later years, 2005-2007. We are talking about literature, about Vasyl Fashchenko (1929-1999), his teacher, whom I indirectly knew, because Fashchenko was a member of the specialized academic council at the Institute of Literature named after T. G. Shevchenko of the National Academy of Sciences of Ukraine and was at my defense in the fall of 1994. I even wrote short impressions about Fashchenko, which Strelbytskyi published in the Odesa newspaper «Dumska ploshcha», it seems.

In short, Mykhailo Strelbytskyi was a literary-centric man up to fanaticism. Of course, talented and whimsical. He died quietly, leaving Vinnytsia, and was buried in his native village of Maidan-Verbetskyi, Letychiv district, Khmelnytskyi region. Therefore, we submit the publication of Mykhailo Strelbytskyi's letters to the critic and literary critic Yevhen Baran.

Keywords: *M. Strelbytskyi, correspondence, Ye. Baran, development of the modern Ukrainian literature process.*